

Славиша Недељковић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за историју
ned.slavisa@gmail.com

Оригиналан научни рад
примљено: 1. јул 2012
прихваћено: 1. октобар 2012

ЦАРСКА ПОВЕЉА О ДОБИЈАЊУ МИТРОПОЛИТСКЕ СТОЛИЦЕ У ПРИЗРЕНУ

Сажетак: У друштвеном и духовном животу хришћана у Турској, црква је имала велики значај. После укидања Пећке патријаршије, српско становништво у Турској потпало је под утицај Цариградске патријаршије која је у свим епархијама за митрополите постављала Грке. Како је црква у Турској имала обележје народности, борба за добијање митрополитских столица у Турској, је поред верског имала и велики политички значај. Долазак Дионисија Петровића за рашко-призренског митрополита представљао је значајан дипломатски успех Србије. Српски народ у Старој Србији, добио је прилику за интензивније деловање на црквено-просветном и културном плану, а Србија моћно упориште за делотворније спровођење своје политике у европском делу Турске.

Кључне речи: митрополити, српски народ, Србија, Турска, Призрен, Порта, Цариградска патријаршија, Грци, црква.

Српска црква била је дубоко уткана у свест српског народа и представљала је темељ друштвеног и политичког живота српског народа у Старој Србији. Национално окупљање српског народа у Османском царству било је могуће само под окриљем цркве, тако да је црквено питање долазило у ред најважнијих питања српског народа у Турској. Поред духовног, црква је у то време имала и велики просветни значај. Наиме, како су право на отварања и рад школа, турске власти признавале искључиво верским заједницама, црква је била центар одакле се ширила писменост код српског народа у Старој Србији. Због тога је непостојање српске цркве у Старој Србији и Македонији правило велике проблеме националном раду Србије у српским земљама под Турцима. Укидањем Пећке патријаршије и Охридске архиепископије сви православни Словени потпали су под Цариградску патријаршију која је у свим епархијама за митрополите постављала искључиво Грке. Одлуком грчких црквених власти, Пећка патријаршија је најпре била здружена са

Скендеријском и Призренском а од 1808. године и са Рашком епархијом.¹ По територији коју је захватала, рашко-призренска епархија је била једна од најраспрострањенијих епархија и простирала се од Качаничке клисуре па до јадранске обале.²

У свим националним плановима насталим у Србији у другој половини 19. века, значајна пажња била је посвећена добијању владичанских места у Турској. Како је црква у Турској поред верског и просветног значаја, имала и обележје народности, борба коју је Србија повела око митрополитских места у Старој Србији имала је и велики политички значај. Осамдесетих година 19. века, влада Милутина Гарашанина покренула је иницијативу о склапању споразума са Патријаршијом ради постављања Срба за епископе у Призрену и Скопљу. У фебруару 1885. године, српска влада предала је Цариградској патријаршији „План за споразум о заједничком деловању између православне цркве кћери и православне цркве матере“. Међутим, и поред велике енергије коју је српска влада улагала у реализацију овог питања, оно се није могло брзо решити и захтевало је велико стрпљење. То је била борба коју је српска влада морала да води на три фронта: против Цариградске патријаршије, против турских власти и против бугарских егзархиста.³

Почетком 1890. године, српска дипломатија започела је нову дипломатску акцију усмерену на добијању митрополитских места у Призрену и Скопљу.⁴ На овом послу нарочито се истакао српски посланик Стојан Новаковић, који је придавао велики значај овој иницијативи, и који је у њој видео темељ будуће српске активности у Старој Србији и Македонији. Да би се цео овај посао одрадио како треба, било је потребно обезбедити наклоност Патријаршије, званичне Атине и руске дипломатије. У разговорима које је средином 1890. године, српска влада водила са руском страном, добијена су уверавања да ће се Петроград заложити код Патријаршије како би Срби добили епископске столице у Призрену и Скопљу. Српска страна је у то време за тражене митрополије, имала неколико кандидата. То су били: бивши сарајевски митрополит Сава Косановић, ректор Призренске богословије јеромонах Мелентије Вујић и архимандрит Сава Дечанац.⁵ У преговорима који су раније вођени између представника српске владе и Цариградске патријаршије, јасно се видело да споразум неће бити постигнут све док се између преговарача не постигне споразум о подели инересних сфера. Покушаји који су били рађени пре 1890. године, нису дали позитивне резултате. Србија је тражила да се што ближе приближи обалама Егејског мора како би била на домак

¹ Слободан Милеуснић, Рашко-призренска епархија (историјски преглед), Добровољачки гласник, бр. 13, година IX, Београд 1999, 62-63.

² Бранислав Ђ. Нушић, Косово, опис земље и народа, Београд 1986, 110.

³ Јован М. Јовановић, Лужна Србија од краја XVIII века до ослобођења, Београд 1941, 92-93; Историја српског народа, књига VI-1, Београд 1994, 273.

⁴ Грађа за историју македонског народа из Архива Србије (даље: грађа), приредио Климент Цамбазовски, том V, књига I (1890), Београд 1988, 65-68.

⁵ Михаило Војводић, Стојан Новаковић и Владимир Карић, Београд 2003, 496-499.

Солуна, док је Грчка настојала да српски утицај ограничи на територију северно од Битоља.⁶

У августу 1890. године у цариградском летовалишту Терапији отпочели су преговори између српског и грчког посланика у Цариграду. Главна тема ових разговора односила се на постављање Срба за епископе у Призрену и Скопљу и обележавање „српско-грчког круга акције Македонији“.⁷ Разговори вођени између Новаковића и Маврокордата заинтригирани су европску дипломатску јавност тако да су се крајем августа у европским новинама појавили чланци у којима је писало да је Цариградска патријаршија обећала српској влади митрополитске столице у Скопљу и Призрену, као и да је за то обезбеђена подршка Порте и Атине.⁸ У Новаковићевом предлогу који је представљен грчкој страни у зону српског утицаја ушли су Косовски и Битољски вилајет као и северни део Солунског вилајета до Демир Капије са долинама Струме и Месте све до Мелника и Неврокопа, остављајући ова два града грчком а Струмицу српском утицају. Новаковићев предлог наишао је на неодобравање код грчке стране тако да преговори нису донели позитивне резултате. Једино што се приликом тих преговора сазнало, било је то, да Грци немају ништа против постављења Срба за митрополите у Призрену и Скопљу јер се та места налазе у областима које Атина није оспоравала Србима.⁹

Почетком 1891. године, Србија је поново покренула питање добијања српских владичанских места у Турској. Иницијатор за поново отварање овог питања био је српски посланик у Цариграду, Стојан Новаковић. Иницијативу српске дипломатије, у реализацији овог питања, овога пута, помогле су Русија и Црна Гора.¹⁰ На основу предлога руског амбасадора у Цариграду, Нелидова, српске црквено-школске општине из: Приштине, Митровице, Вучитрна, Призрена, Пећи, Ђаковице, Новог Пазара, Скопља, Тетова, Куманова, Охрида и Кичева, послале су молбе Цариградској патријаршији у којима су тражили да се за епископска места у њиховим епархијама поставе Срби. Крајем фебруара, Новаковић је посетио патријарха Дионисија V и том приликом му је предао опширан ед-мемоар у коме је тражено постављање Срба за епископе и оснивање одвојених српских православних општина у Турској. Том приликом Новаковић је Патријаршији предао 4.000 динара, које је као помоћ одобрио претходни Министар иностраних дела, Сава Грујић. Док је српски захтев за добијање епископских места примљен у разматрање, дотле је захтев за оснивање српских општина одбачен уз образложење да је у пуној супротности са црквеним канонима.¹¹ Како су месеци пролазили а од Патријаршије није било никаквог одговора, српска влада је решила да „подсети“ Фанар на значај који је владичанско питање имало за српски народ у Турској. Тако је почетком маја

⁶ Славенко Терзић, Србија и Грчка (1856-1903), борба за Балкан, Београд 1992, 303; Јован М. Јовановић, наведено дело, 96-97.

⁷ Славенко Терзић, наведено дело, 301-302.

⁸ Михаило Војводић, наведено дело, 430.

⁹ Михаило Војводић, Путеви српске дипломатије, Београд 1999, 180-181.

¹⁰ Јован М. Јовановић, наведено дело, 97-98.

¹¹ Михаило Војводић, Стојан Новаковић и Владимир Карић, 496-497; Славенко Терзић, наведено дело, 304-305.

српска влада упутила предлог да се за помоћника грчких митрополита Мелентија и Пајсија изабере Срби епископи.¹² Српска иницијатива изазвала је брзу реакцију Патријаршије која је изјавила да се решавање једног овако важног питања може реализовати тек онда када се постигне договор између Србије и Грчке око поделе зоне утицаја у Македонији. Русија је предлагала да се у целом овом послу иде постепено, док је Турска била резервисана према овом питању, јер је оно представљало мешање у њене унутрашње ствари. Истовремено је Аустро-Угарска на Патријаршији изразила своје незадовољство због тога што се Сава Косановић истиче као кандидат Црне Горе за заменика рашко-призренског митрополита.¹³

Без обзира на то што је добијање митрополитских столица у Турској већ дуже време, био један од примарних циљева српске дипломатије, Србија у то време још увек није имала спремних кандидата за митрополите у Старој Србији и Македонији. То се најбоље видело средином јула 1891. године, када је митрополит Калиник обавестио Стојана Нонаковића да сваки кандидат за православног митрополита у Турској поред турског држављанстава мора да има завршено богословско образовање и да одлично познаје турски и грчки језик. Како у то време ни један митрополитски кандидат није познавао турски језик, у Београду се схватило да се мора посветити много већа пажња одабиру кандидата за митрополите у Турској.¹⁴ Овакава ситуација није поколебала Стојана Новаковића који је у јуну и првој половини јула обавио низ разговора са званичницима Патријаршије, тако да је средином лета, изгледало да ће Патријаршија искористити прву згодну прилику како би за митрополите у Призрену и Скопљу поставила Србе. Сличне информације добио је и руски амбасадор Нелидов, коме је патријаршијски заступник, ираклијски митрополит Герман изјавио да ће Патријаршија уступити Србима призренску и скопску епархију.¹⁵

Међутим, упркос свим овим обећањима догађаји који су уследили још једном су показали да Патријаршија искључиво води рачуна само о грчким инетресима а не о инетресима православља на Балкану. Када је скопски митрополит Пајсије поднео оставку, Србија, Црна Гора и Русија затражиле су од Патријаршије да се на упражњено место постави струмички владика Калиник. Он би на том месту остао само привремено, док се не припреме Дионисије и Сава Косановић. Калиник је био изабран због тога што је што је одлично познавао прилике у скопској епархији а уз то је и добро говорио српски језик. Заузет избором новог патријарха, Синод Цариградске патријаршије српски предлог није ни узео у разматрање, већ је за митрополита у Скопљу поново изабрао Грка.¹⁶ Упркос свим овим проблемима, настављени су напори да се владичанско питање позитивно реши у српску корист.

¹² Архив Србије (даље: АС), Министарство иностраних дела (даље: МИД), Политичко одељење (даље: ПО), 1891, В/6, Пов No 554, Мелентије Вујић-Николи Пашићу, Призрен 26 април 1891; Исто, Министарство иностраних дела-српском посланству у Цариграду, Београд 14. мај 1891.

¹³ Јован М. Јовановић, наведено дело, 96-98.

¹⁴ АС, МИД, ПО, 1891, И/8, Пов No 802, П бр. 91, Стојан Новаковић-Министарству иностраних дела, Цариград 30. јуни 1891.

¹⁵ Грађа, приредио Климент Џамбазовски, том V, књига II (1891), 316-319.

¹⁶ Јован М. Јовановић, наведено дело, 103.

Када је на лето 1894. године, краљ Александар посетио Цариград једна од тема о којима се разговарало односила се на избор српског митрополита у Призрену. Иако је одлазак српског краља у Турску имао велики одјек код српског и арбанашког народа, где се говорило да није случајно то што краљ Александар на сам Видовдан улази у Цариград, од овог путовања осим празних турских обећања није била извучена ни најмања политичка корист. Убрзо после боравка краља Александра у Цариграду, турске власти у Косовском вилајету добиле су наређење да обрате нарочиту пажњу на тамошње српско становништво, како би спречиле његове контакте са Краљевином Србијом. У исто време а у складу са овом наредбом, турске власти су саопштиле да ће Порта остати доследна начелу којег се придржавала пет векова и да ће на митрополитске столице у вилјетима насељеним Словенима, постављати искључиво Грке.¹⁷ Почетком 1894. године, у надлежност рашко-призренске епархије био је укључен Пљеваљски санџак, који је до 1878. године, био у саставу мостарске епархије. Приликом своје прве посете Пљеваљском санџаку, владика Мелентије је код тамошњег српског народа наишао на веома лош пријем. Срби из тог краја нису били спремни да за свог митрополита прихвате особу коју је у то време био глас да је непријатељски расположена према свему што је српско. Овакав став брзо се претворио у отворени покрет против митрополита Мелентија, који је ускоро захватио све области рашко-призренске епархије.¹⁸

Остарео и изнемогао, митрополит Мелентије се ускоро тешко разболео, тако да је питање постављања Србина за митрополита рашко-призренске епархије, поново постало актуелно. Српска влада дала је упуство посланству у Цариграду и конзулатима у Приштини и Скопљу, да учине све што треба, како би се протосинђел Дионисије поставио за администратора или митрополита у Призрену.¹⁹ По упуству српског конзулата у Приштини, све српске црквено-школске општине са Косова и Метохије послале су Патријаршији молбе у којима су тражили „постављење Дионисија или ма ког другог Србина за рашко-призренског митрополита“.²⁰ На свим овим молбама налазио се велики број потписа најуглађенијих народних првака. Тако је приштинска молба имала 87 потписа, гњиланска 83, вучитрнска 40 потписа итд.²¹

Чим се у Цариграду сазнало да је митрополит Мелентије тешко болестан у Призрен је био послат некадашњи драчки митрополит Висарион. Видевши у његовом доласку „неку нову грчку подвалу“, Срби у Призрену дочекали су га непријатељски и нису му дозволили да држи црквену слиужбу нити да уђе у зграду митрополије. Притисак који је извршен на њега био је толико јак, да је Висарион

¹⁷ АС, МИД, ПО, 1894, К/17, Пов No 783, П бр. 58, Бранислав Нушић-Сими Лозанићу, Приштина 15. јули 1894.

¹⁸ Јован М. Јовановић, наведено дело, 103; Историја српског народа, књига VI-1, 279.

¹⁹ АС, МИД, ПО, 1895, В/6, Пов No 1925, Министарство иностраних дела-српском посланству у Цариграду и српским краљевским конзулатима у Приштини и Скопљу, Београд 19. јуни 1895; Исто, Пов No 1999, Београд 24. јуни 1895.

²⁰ АС, Посланство у Цариграду, несрећена грађа, кутија 11, ф III, р 222/1895, ПП No 455, Тодор Станковић-Милану Богичевићу, Скопље 21. јуни 1895.

²¹ Исто, ф III, р 211/1895, ПП No 259, Бранислав Нушић-Стојану Новаковићу, Приштина 26. јуни 1895.

после две недеље сам напустио Призрен. Одлазак Висариона у Призрен изазвао је реакцију и српске владе, која је поводом тога наложила посланику Владану Ђорђевићу да о томе што пре разговара са представницима Патријаршије. Када је поводом тога, посланик Ђорђевић разговарао са патријархом Антимом VII, њему је било одговорено да митрополит Висарион није био послат у Призрен да би био постављен за администратора, већ да извиди ситуацију и прикупи релевантене чињенице. У међувремену је Синод Цариградске патријаршије добио писмо од митрополита Мелентија, у коме је он молио да му се због тешког здравственог стања у коме се налазио, што пре одреди помоћник. Увидевши да „је то писмо, писао човек који је на умору“, Синод је донео одлуку да се за помоћника митрополита Мелентија -који би касније био постављен за рашко-призренског митрополита- постави Србин.²² Иако су Србија, Русија и Црна Гора, заједно радиле на добијању митрополитске столице у Призрену, оне нису имале јединствен став око тога ко би требало да буде изабран за рашко-призренског митрополита. Док је српски кандидат за рашко-призренску митрополитску столицу био протосинђел Дионисије, дотле је кандидат Русије и Црне Горе био Сава Косановић. Кандидатура бившег босанског митрополита за место рашко-призренског владике је и на Патријаршији и на Порти примљена са резервом. Патријаршија је поводом Косановићеве кандидатуре била уздржана из два разлога.²³ Патријаршија се устезала око Косановићеве кандидатуре због бојазни да га Порта не би потврдила због обзира према Аустро-Угарској, за коју је избор Косановића за рашко-призренског митрополита био апсолутно неприхватљив. Поред тога, Патријаршија је морала да буде обазрива и због тога што је после 1878. године, добијала од Аустро-Угарске редовну новчану помоћ у износу од 1.200 дуката, те је стога морала да води рачуна о жељама и интересима Аустро-Угарске. Избор Дионисија за рашко-призренског митрополита подржавао је и аустроугарски посланик Каличе, који је свој став образлагао тиме, да би требало поштовати жељу народа рашко-призренске епархије који је у својим молбама тражио да се за владикау изабере Дионисије а не Косановић.²⁴

После вишемесечног боловања, рашко-призренски митрополит Мелентије умро је крајем лета 1895. године. Нова српска влада на чијем је челу био Стојан Новаковић повела је снажну дипломатску акцију како би се за новог рашко-призренског митрополита поставио Србин. Преко српског посланства у Цариграду и конзулата у Приштини и Скопљу координисана је активност српског становништва у Косовском вилајету које је у својим бројним молбама и петицијама тражило постављење Србина за рашко-призренског митрополита. Тако је убрзо после смрти митрополита Мелентија у Цариград дошла делегација српског народа из рашко-призренске епархије да од Патријаршије тражи постављење Србина за митрополита

²² АС, МИД, ПО, 1894, Пов Но 377, мфр. 149, Владан Ђорђевић-Стојану Новаковићу, Цариград 21. јуни 1895.

²³ Исто, 1895, И/8, Пов Но 400, П бр 789/95, Владан Ђорђевић-Стојану Новаковићу, Цариград 28. јуни 1895.

²⁴ Историја српског народа, књига VI-1, 303-304.

у Призрену. Ова делегација окупила је најзначајније старосрбијанце и њу су сачињавали: Ставан Хаџи Арсић из Приштине (пуномоћник Приштинске, Вучитрнске, Митровачке и Гњиланске казе), Петар Хаџи Мирчевић из Призрена (пуномоћник Призренске нахије), Живко Хаџи Шантрић из Пећи (пуномоћник Пећке нахије), Михаило Бојић из Пљеваља (пуномоћник Пљеваљске нахије), Ђорђе Карић из Нове Вароши (пуномоћник Нововарошке нахије), прота Вукајло Поповић (пуномоћник Пријепољске нахије) и прота Церовић (пуномоћник Сјеничке нахије).²⁵

Долазак српске делегације био је од стране Порте и Аустро-Угарске схваћен као потез притиска српске стране на Патријаршију, тако да су оне од Цариградског патријарха затражиле да у Призрен поново постави Грка за митрополита.²⁶ Све ово је само додатно компликовало цео посао око одређивања призренског митрополита, тако да се у првим данима октобра чинило да је решење митрополитског питања још увек неизвесно и да захтева јаче дипломатско ангажовање како би се повољно решило. У то време се поново актуелизовало питање кандидата за рашко-призренског митрополита, тако да се поред протосинђела Дионисија Петровића и бившег босанског митрополита Саве Косановића, који је тада боравио у Црној Гори а који је поново био помињан као могући митрополит у Призрену, као кандидат за српског рашко-призренског владуку помињао и ректор Призренске богословије, Иларион Весић.²⁷ Питање ко је од наведених личности најбољи кандидат за српског митрополита у Призрену, била је јабука раздора за Србе у Метохији, тако се српска општина у Призрену поделила у два непомирљива тора, од којих је један био за Дионисија а други за Илариона Весића. Сукоб који је избио међу Србима у Призрену, послужио је Патријаршији као добар изговор да што дуже пролонгира одлуку о постављању Србина за митрополита у Призрену. У жељи да опструира преговоре, Патријаршија је српској страни нудила разне предлоге од којих је свакако најзанимљивији био тај да се за рашко-призренску митрополију поставе два митрополита од којих би један био Србин а други Грк.²⁸

Последњих месеци 1895. године, борба за добијање владичанске столице у Призрену ушла је у први план српске спољне политике. Српска влада предузела је снажну дипломатску офанзиву у Цариграду и у престоницама великих сила. У разговорима вођеним у Лондону, званичници британске владе обећали су српској страни сву потребну помоћ као и „моралну потпору“ у Фанару и на Порти како би се наименовање Србина за рашко-призренског митрополита решило у српску корист.²⁹ И овога пута, Србија је највећу корист имала од Русије, која је у току децембра више пута интервенисала на Патријаршији како би се избор Дионисија за

²⁵ Архив Српске академије наука и уметности (даље: АСАНУ), Историјска збирка, бр. 13576, успомене Николе Поповића

²⁶ Историја српског народа, књига VI-1, 303-304.

²⁷ АС, Посланство у Цариграду, несређена грађа, кутија 12, ф III, р 386/1895, Владан Ђорђевић-Министарству иностраних дела, Цариград 10. октобар 1895.

²⁸ Исто, ф III, р 387/1895, Владан Ђорђевић-Министарству иностраних дела, Цариград 11. октобар 1895.

²⁹ АС, МИД, ПО, 1895, И/16, Пов No 1297/95, П бр. 72, Чедомил Мијатовић-Стојану Новаковићу, Лондон 6. октобар 1895.

призренског митрополита извршио у најкраћем могућем року. Крајем децембра руски амбасадор Нелидов је о томе разговарао и са султаном, од кога је том приликом добио уверавања да не постоје никакве препреке које би спречиле постављање Дионисија за митрополита у Призрену.³⁰ После добијања званичног пристанка од султана и Порте, Патријаршија је изашла у сусрет српском захтеву, тако да је јануара 1896. године, Дионисије Петровић био изабран за митрополита у Призрену. Долазак српског митрополита на чело рашко-призренске епархије отворио је могућност да се преко црквених институција ојача национална и политичка активност у Старој Србији. Избором Дионисија за митрополита, српски народ широм рашко-призренске епархије добио је прилику за интензивније деловање на црквено-просветном и културном плану док је Србија добила моћно упориште за ефикасније спровођење своје националне политике у европском делу Турске.

* * *

У прилогу достављамо превод царске повеље поводом избора Дионисија Петровића за рашко-призренског митрополита.³¹ Текст достављамо у оригиналу без икаквих језичких и инетрпункцијских исправки.

Превод

Препис славне Царске повеље

Према донетој одлуци од стране цариградског и васељенског румског Патријарха и Св. Синода, која је у протоколу заведена, познато је, да је услед смрти призренског Митрополита г. Мелентија, који је био Митрополит речене Митрополије у Румској Патријаршији, настала потреба, да се на његово место постави једно лице. Како је пак за ово место изабрат свештено лице г. Дионисије, као у свему достојан и способан за управу верских послова-зато сам реченом г. Дионисију и издао овај мој царски берат-повељу-с доле означеним условима и заповедам:

да га сви они хришћани румске вере, који се од старог времена налазе у местима речене Митрополије и мало и велико и Епископи, свешетници, Јеромонаси, калуђери, искушеници и калуђерице, признају за свог Митрополита, кога ће за сваки верски посао молити, његове речи не прекорачавати и у покорности и послушности недостатке не чинити;

Епископи каза-срезова који су од старине у притјежању, имају га признати за свога Митрополита, и он ће их према одредбама вере лишавати звања и на иста постављати без ичијег учешћа и мешавине у томе;

да ове цркве и манастири, који од старине постоје у реченим местима, опет према мојој високој дозволи остају по староме, и без моје свете заповести, нико други нема права преиначавати их;

да нико од чиновника мог величанственог ми Царства само с бујрумтијом, а без моје свете заповести, не сме преглађивати и кињити цркве и

³⁰ АС, Посланство у Цариграду, несређена грађа, кутија 48, ф 104, Пов No 873, Владан Ђорђевић-Министарству иностраних дела, Цариград 6. децембра 1895.

³¹ АСАНУ, Историјска збирка, 15004/141.

манастире; да сем постављених заступника Митрополитових нико други не сме улазити и мешати се у питања, кад који од хришћана хоће да се жени, или с женом разведе; да се све оно што се од стране неког умрлог монаха, или ког другог од реченога народа на основу вере буде завештало: Патријарху, Митрополитима и Епископима признаје и саслуша од румских поглавара и Шерије;

да се нико не сме мешати кад речени Митрополит буде казнио своје потчињене: Епископе, свештенике, Јеромонахе, калуђере и калуђерице, који су скривили противу своје вере. Да их казни и казну извршује над овим свешетницима или њиховим заступницима, који без његове дозволе буду стварали онакав брак, који је вери противан и недозвољен;

да се сваки правни посао који буде произашао од стране Митрополита, његових заступника, Епископа и осталог му потчињеног народа ради свршавања код надлежних власти, доставља у мој Цариград. Нико други не сме се обраћати молбама и жалбама, на пример: да се овај, калуђер с оним Епископом принудно замени, или овај свештеник уклони а други цркви да;

да му се по закону за Митрополитство одређена плата даје, као и сви други остали народни трошкови и дације које има да прими од својих хришћана-наплаћују; а за наплаћивање истих, даће му се и помоћ од стране величанственог ми царства; да сваког оног калуђера или свешетника његове Епархије, који би напустио свет,³² па хоће из једног места у друго да тумара и противу вере да забуне створи, од тога спречи и на основу верских правила казни и на његово старо место у манастир враћа; да се од стране варошких и осталих чиновника не стављају препоне и сметње оним свешетницима и калуђерима, који су од стране Митрополита изаслани да по хришћанским кућама врше верске обреде, које они међусобно од старине на основу постојећег закона и правила имају вршити;

да Митрополити и свештеници који имају права слободно вршити верске обреде по хришћанским кућама не смеју никакве неправедне осим за то прописане наплате тражити, нити кога било за то глобити;

да се од стране ђумрукчијских чиновника, послужитеља и осталих не смеју чинити никакве препоне и кињења кад се што за јестиво Митрополитима доноси, као: род винограда, или што му имају његови хришћани из љубави дати, масло, мед, остале ствари спадајући у заоставштине;

да сем њега нико други нема права мешати му се у притјежање и управу оних добара који припадају Митрополији, црквама и манастирима као: виногради, баште, чифтлуци, вакуфске њиве, ливаде, воденице и ајазме,³³ као и манастирске и црквене стаје, дућани и остала народана места застала у опште на народну сврху, завештане вакуфске ствари и утвари-но да их он Митрополит-по постојећем начину притежава и у господарству држи;

да кад неки рус за време свог живота завешта нешто Патријарху, Митрополиту, Епископу, цркви, сиротињи, школи и болници па умре, одмах да се та заоставштина од његових наследника помоћу Шерије одузме, а такође од њих одузме и донесе;

да Митрополит и његови заступници чине измирења за закључење и развод брака и осталих верских спорова који буду произашли између хришћана, а по потреби да их могу заклинасти и казнити казном званом „афорос“, а да се у то не могу мешати варошке и реске власти;

да по верским одредбама не одобрава, и казни сваког потчињеног му свештеника који без његове дозволе венча неког противу верских уредаба, или

³² Ово чине тумарајући дервиши и Турци их сматрају да су-напустили овај свет, а прешли за онај-напомена преводица.

³³ Ајазме-јазови (водоводи) —напомена преводиоца.

дозволи венчање преко трију одређених венчања или ти допусти да неко поред своје жене, држи другу невенчану жену;

кад неки од Епископа, јеромонаха и калуђера умре без наследника Митрополит или његови заступници дужни су, да одмах његову заоставштину, готовину, ствари, коње, имања и све остало што цркви припада попишу и инвентаришу и на чување узму, и у таквом случају, кад се каже, да је све у реду извршено, онда други немају право мешати се; а за оне, који имају своје наследнике с њиховом готовином, стварима и осталим другим имањем, поступиће се по постојећим правилима како је прописано мојим раније издатим хатихумајунима;

да варошки, срески и остали чиновници, не смеју својом пресијом приморавати да се неки свештеник који је по верским одредбама због незаконитог венчања из цркве истиснут-кад умре, дигне-носи, нити се пак смеју мешати кад се неки на основу верских одредаба казни написмено „афоросом“;

да се никоме од хришћана не допусти, кад који хоће, да се у другом месту венча противу верских одредаба;

да се трећина имања која од хришћана буде завештана: црквама, манастирима, Патријарху, Митрополитима, Епископима, школама и болницама, по дозволи Шерије одузме;

да се нико не меша кад се укаже потреба, да се који од Епископа, свешетника, Јеромонаха и калуђера стави у притвор или кад се онај заступник црква и манастира за кога се по прегледаном рачуну докаже да је њихов приход упропастио са звања удаљи;

кад се неки пријаве и изјаве „ми хоћемо да будемо слуге Митрополиту, а он-Митрополит за то не да свој пристанак, онда се у том погледу с ничије стране не смеју стављати противни услови, нити га пак принуђивати за то;

да се не сме нико кињити кад као гост дође у Митрополитов конак; да нико не сме стављати препоне ономе, који носи митрополитову патарицу;

да се нико не сме силом потурчити без својега знања и пристанка, а ако неки заиста зајеле да се потурче, онда чиновници мог величанственог ми Царства имају пазити да се ради извршења овога што треба, изврши по постојећим начинима који су саобразни законским правилима;

Заповедам, да се строго по сили, у овом мом величанственом берату-повели по означеним правилима поступа у свему, и уопште без икакве противности извршује.

Написан по арапском 15. шевала 1313-1896г.³⁴

³⁴ 30. март 1896. године-напомена аутора.

THE IMPERIAL DECREE ON OBTAINING THE METROPOLITAN CHAIR IN PRIZREN

Summary

In the social and spiritual life of Serbs in Turkey, the church had extremely great importance. National gathering of Serbs in the Ottoman Empire was possible only under the auspices of the church, so the church issue was one of the most important issues of the Serbian nation in Turkey. In addition to the spiritual, the Church at the time had a great educational importance. Namely, since the Turkish authorities recognized the right to open and run schools only to religious communities, the church was the center of spreading literacy among the Serbian nation in Old Serbia. Therefore the absence of the Serbian Church in Old Serbia and Macedonia caused major problems to the Serbian national activity in the Serbian lands under Turkish rule. Since the Church in Turkey had the landmark of ethnicity, in addition to religious and educational role, the struggle for the Serbian Metropolitan positions in Old Serbia had great political significance. Therefore, the appointment of Dionizije Petrović for Raška-Prizren Metropolitan represented a significant diplomatic success of Serbia. The arrival of Serbian Metropolitan at the head of Raska and Prizren diocese opened the possibility to strengthen the national and political activity in Old Serbia through the church institutions across. Serbian population across Old Serbia got an opportunity for more intensive actions in the church-educational and cultural level, while the Serbia itself got the powerful strongpoint for a successful implementation of the national policy in the European part of Turkey.

Keywords: Metropolitans, the Serbian nation, Serbia, Turkey, Prizren, Porta, the Patriarchate of Constantinople, Greeks, the church.